

ГАЛУЗЕВІ ТА ТОВАРНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЦІНОВОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

© 2026 ПЕТРУШОВ В. В.

УДК 338.43:339.13.017
JEL: F12; Q13; Q17

Петрушов В. В. Галузеві та товарні особливості управління ціновою конкурентоспроможністю експортно-орієнтованої продукції аграрних підприємств

У статті досліджено галузеві та товарні особливості управління ціновою конкурентоспроможністю експортноорієнтованої продукції аграрних підприємств України в умовах воєнних, економічних і геополітичних викликів. У сучасних умовах господарювання практична реалізація стратегій такого управління ускладнюється через значні витрати, безпекові та геополітичні особливості, а також логістичні ризики. Встановлено, що аграрний сектор залишається ключовим джерелом експортних надходжень держави, проте його конкурентоспроможність значною мірою залежить від логістичних, інфраструктурних, регуляторних і зовнішньоторговельних чинників. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку товарної структури агроекспорту, зокрема виробництва та експорту зернових культур, і визначено особливості формування цінової конкурентоспроможності пшениці та кукурудзи. Обґрунтовано, що світовий ринок зернових характеризуватиметься високою невизначеністю під впливом геополітичних ризиків, кліматичних змін, трансформації міжнародної торговельної політики та зміни логістичних маршрутів, що посилюватиме цінові коливання. Доведено визначальну роль логістичного чинника у формуванні експортної ціни продукції та зниженні прибутковості аграрних підприємств унаслідок зростання транспортних витрат. Виявлено негативний вплив торговельних обмежень на європейському ринку та посилення конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Обґрунтовано, що підвищення цінової конкурентоспроможності експортно-орієнтованої агропродукції потребує переходу від сировинної моделі експорту до розвитку виробництва продукції з високою доданою вартістю, диверсифікації товарної структури експорту, модернізації логістичної інфраструктури та впровадження інноваційних підходів до управління ціновими й товарними аспектами діяльності українських аграрних підприємств. Такі цілі мають стати основою партнерств на принципах маркетингу з представниками переробних галузей і тваринництва на засадах сталого розвитку. Щоб залишатися конкурентоспроможним, українському агробізнесу потрібно перейти від експорту сировини до переробки та розвитку тваринництва. Продукція з доданою вартістю дозволить компенсувати витрати на логістику, обійти митні бар'єри та забезпечити стабільний валютний дохід.

Ключові слова: галузеві чинники; управління; цінова конкурентоспроможність; експорт; товарна структура; диверсифікація; витрати; аграрне підприємство; маркетингові заходи; логістичні ризики.

Рис.: 3. Бібл.: 15.

Петрушов Василь Володимирович – кандидат технічних наук, доцент, докторант Інституту тваринництва НААН України (вул. Тваринників, 1а, Харків, 61026, Україна)

E-mail: Vvpetrushov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7354-9788>

UDC 338.43:339.13.017
JEL: F12; Q13; Q17

Petrushov V. V. The Industry and Product Features of Managing Price Competitiveness of Export-Oriented Agricultural Products

The article examines the industry and product features of managing the price competitiveness of export-oriented agricultural products from Ukrainian enterprises amid wartime, economic, and geopolitical challenges. In today's business environment, the practical implementation of such management strategies is complicated due to high costs, security and geopolitical factors, as well as logistical risks. It has been found that the agricultural sector remains a key source of export revenues for the country, but its competitiveness largely depends on logistics, infrastructure, regulatory, and foreign trade factors. The article also analyzes current trends in the development of the agricultural export product structure, particularly in the production and exportation of cereals, and identifies the features of forming price competitiveness for wheat and corn. It is substantiated that the global grain market will be characterized by high uncertainty due to geopolitical risks, climate change, shifts in international trade policies, and changes in logistics routes, which will increase price fluctuations. The key role of logistics in shaping exports' prices and reducing the profitability of agricultural enterprises due to rising transportation costs is proved. The negative impact of trade restrictions on the European market and the increased competition both externally and internally has been identified. It is substantiated that boosting the price competitiveness of export-oriented agricultural products requires moving away from a raw material export model to developing high value-added products, diversifying the export product structure, modernizing logistics infrastructure, and implementing innovative approaches to managing pricing and product aspects of Ukrainian agricultural enterprises. These goals should become the basis for partnerships based on marketing principles with representatives of processing industries and animal husbandry on the principles of sustainable development. To stay competitive, Ukrainian agribusiness needs to move from raw material exports to processing and developing animal husbandry. Value-added products will help cover logistics costs, bypass customs barriers, and ensure a stable foreign currency income.

Keywords: industry factors; management; price competitiveness; exports; product structure; diversification; costs; agricultural enterprise; marketing measures; logistical risks.

Fig.: 3. Bibl.: 15.

Petrushov Vasily V. – PhD (Engineering), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (1a Tvarynykiv Str., Kharkiv, 61026, Ukraine)

E-mail: Vvpetrushov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7354-9788>

Сучасна архітектура зовнішньоекономічної діяльності України характеризується критичною залежністю від функціонування аграрного сектора, який у складних геоекономічних і геополітичних умовах виконує функцію основного гаранта макроекономічної стабільності та ключового джерела валютних надходжень до держави. Протягом тривалого воєнного стану та супутніх руйнувань традиційної інфраструктури вітчизняні сільськогосподарські підприємства демонструють високий ступінь адаптивності, проте стикаються з безпрецедентними викликами під час забезпечення ефективності експортних операцій. Роль аграрної продукції у вітчизняній торгівлі є домінуючою, про що свідчать аналітичні дані [1; 7], згідно з якими сільськогосподарські товари сформували 59% у загальній структурі національного експорту у 2024 році та утримали вагому частку на рівні 56,1% за підсумками 2025 року. Незважаючи на загальне зниження валютного виторгу від агроекспорту у 2025 році на 8,8%, що у грошовому еквіваленті склало 22,53 млрд дол. США порівняно з рекордними 27 млрд дол. США в довоєнному 2021 році, аграрна галузь упевнено зберігає статус ключового експортного драйвера країни.

У таких умовах особливої ваги набуває наукове обґрунтування та практична реалізація стратегій управління ціновою конкурентоспроможністю експортоорієнтованої сільськогосподарської продукції. Цінова конкурентоспроможність у класичному розумінні відображає здатність суб'єктів господарювання успішно протидіяти конкурентам на світових ринках завдяки гнучкому маневруванню вартісними параметрами пропозиції без втрати фінансової стійкості. Вона визначається ступенем можливого зниження товаровиробником ціни на свій товар порівняно з поточною ринковою ціною, за якої все ще забезпечується беззбитковість його виробництва та реалізації. Для українських аграріїв цей показник є основним інструментом утримання завойованих ринкових ніш, оскільки ціна залишається головним аргументом у боротьбі за покупця на ринках країн, що розвиваються, та в умовах жорсткого регуляторного тиску на європейському напрямку.

Проте ефективне управління ціновими параметрами конкурентоспроможності неможливе без урахування глибоких галузевих і товарних особливостей кожного конкретного сегмента аграрного виробництва. Різні види сільськогосподарської продукції мають принципово відмінну структуру собівартості, неоднаковий рівень залежності від логістичних витрат і різну еластичність попиту на світовому ринку. Таким чином, дослідження механізмів формування цінової конкурентоспро-

можності з урахуванням товарної диверсифікації та логістичних трансформацій є першочерговим завданням для забезпечення сталого розвитку національного агробізнесу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічний базис дослідження конкурентоспроможності аграрного сектора та закономірностей його економічного розвитку закладено у працях В. Андрійчука, який детально проаналізував вплив концентрації виробництва та спеціалізації на загальну ефективність діяльності аграрних підприємств. Стратегічні напрями адаптації та прогностичні орієнтири розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізаційних викликів і ринкових змін розкрито в дослідженнях Ю. О. Лупенка [4] та В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова [5]. Також В. В. Ткачуком, В. Ю. Лисаком [8] і К. С. Токар [9] описані особливості побудови регіональних моделей розвитку агропромислового сектора, а також проблеми та перспективи його трансформації з урахуванням децентралізації та євроінтеграційних процесів.

Теоретичні засади формування життєздатності на основі довгострокових конкурентних переваг суб'єктів агросфери, спираючись на принципи екологічної та економічної збалансованості обґрунтовано в колективній монографії за участю О. Протосвіцької, О. Федорчук, В. Свиридовського та В. Дудченка [2, с. 87–88]. Інфраструктурні аспекти експортного потенціалу, зокрема негативний вплив дисфункцій залізничного та портового господарства на кінцеву рентабельність вітчизняних трейдерів, вивчено в наукових працях Т. Осташко. Особливості використання виробничої та товарної диверсифікації як дієвого інструменту підвищення стійкості агробізнесу та нівелювання ринкових коливань висвітлено в роботах М. Забедюк [13] та В. О. Храпач, С. Т. Пілецької [10]. Методологія оцінювання цінової конкурентоспроможності агропродовольчих товарів та аналіз механізмів формування експортної маржі в процесі європейської інтеграції знайшли своє відображення у працях вітчизняних дослідників, які вивчають закономірності ціноутворення на зовнішніх ринках.

Також, враховуючи специфіку ситуації в Україні, погоджуємося з думкою Б. Хуана та О. Ревенко [11], яка зазначає, що експортоорієнтовані аграрні підприємства України мають значний потенціал для зміцнення цінової конкурентоспроможності завдяки впровадженню інноваційних бізнес-моделей, які забезпечують оптимізацію витрат, підви-

щення ефективності виробництва та формування товарної пропозиції, адаптованої до вимог міжнародних ринків. Водночас повноцінна реалізація цього потенціалу потребує усунення інфраструктурних, інвестиційних, кадрових та інституційних бар'єрів, що сприятиме підвищенню експортної стійкості, розширенню асортименту конкурентоспроможної продукції та вдосконаленню управління її ціновими та товарними характеристиками.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою цієї статті стало комплексне теоретичне дослідження та прикладний аналіз галузевих і товарних особливостей управління ціною конкурентоспроможністю експортоорієнтованої продукції аграрних підприємств України, виявлення основних деструктивних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також обґрунтування стратегічних маркетингових напрямів зміцнення конкурентних позицій вітчизняних агровиробників на глобальному ринку в умовах сучасних логістичних і геополітичних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Формування конкурентоспроможності аграрної продукції є багатовекторним процесом, що визначається здатністю товарів задовольняти потреби кінцевих споживачів за комплексом характеристик, серед яких ключове значення мають якість, цінові параметри, екологічна безпека та стабільність постачання, перевершуючи при цьому аналогічні пропозиції конкурентів. У системі ринкових відносин саме ціна виступає інтегральним показником, який акумулює в собі ефективність використання виробничих ресурсів, технологічну досконалість підприємства та раціональність його збутової політики. Управління ціною конкурентоспроможністю експортоорієнтованої продукції в сучасних умовах, однозначно, має базуватися на оптимізації витратної частини та підвищенні продуктивності з метою розширення інтервалу між внутрішньою собівартістю виробництва та світовою ринковою ціною, що дозволяє підприємству застосовувати гнучкі ставки дисконтування з урахуванням світових трендів ціноутворення, без загрози для власної ліквідності.

Для глибшого розуміння природи цього процесу доцільно класифікувати критичні фактори впливу на цінову конкурентоспроможність такої агропродукції, розділивши їх на внутрішні, проміжні та зовнішні. *Внутрішні фактори* формуються безпосередньо на мікрорівні та є підконтрольними

менеджменту підприємства. До них належать технологічна оснащеність, рівень врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва, матеріаломісткість виробничих процесів, а також ефективність внутрішнього фінансового планування. *Проміжні фактори* знаходяться на стику внутрішнього та зовнішнього середовища, охоплюючи науково-технічний та інноваційний потенціал підприємства, якість кадрового капіталу, а також рівень організації маркетингових досліджень внутрішнього ринку. *Зовнішні чинники* мають макроекономічний і геополітичний характер та перебувають поза безпосереднім впливом агровиробника. Вони включають загальну стійкість національної аграрної системи, її здатність адаптуватися до кон'юктурних коливань на світових ринках, рівень розвитку зовнішньоторговельних зв'язків держави та поточну концепцію державної зовнішньоторговельної політики.

Звісно, особливістю аграрного виробництва є висока питома вага природно-кліматичної складової, сезонний характер отримання продукції та тривалий операційний цикл. Ці чинники унеможливають миттєву адаптацію обсягів пропозиції до цінових коливань на міжнародних біржах. Таким чином, управління ціною конкурентоспроможністю має носити превентивний характер і базуватися на глибокому аналізі ринкових трендів, оптимізації операційних витрат і застосуванні інструментів хеджування цінових ризиків.

Зосередимо увагу на товарно-галузевій специфіці рослинницького експорту України. Аналіз товарної структури вітчизняного аграрного експорту свідчить про збереження вираженого домінування сировинних позицій рослинництва, де провідну роль відіграють зернові та олійні культури, а також продукти первинної переробки, зокрема соняшникова олія [14]. Так, за даними сайту Агро 24 [1], у 2025 році українські аграрії продемонстрували високі показники валового збору, отримавши понад 57 млн т зернових та 17 млн т олійних культур. Цей колосальний ресурсний потенціал забезпечив безперервність експортних поставок протягом усього сезону [15]. За останній маркетинговий рік загальний обсяг відвантажень зернових і зернобобових культур з України досяг 37,5 млн т, що є незначним зниженням порівняно з аналогічним періодом попереднього року, коли було експортовано 40,6 млн т.

Розгляд структури експорту в розрізі окремих сільськогосподарських культур дозволяє виявити суттєві розбіжності в динаміці їхньої конкурентоспроможності на світовій арені. За даними АПК Інформ [3], експорт пшениці у 2025–2026

роках склав 14,1 млн т, продемонструвавши певне скорочення порівняно з показником попереднього сезону – 15,7 млн т. Українська пшениця традиційно конкурує на світовому ринку в низькому та середньому цінових сегментах завдяки сприятливим природним умовам, що забезпечують низьку собівартість вирощування. Проте зростання світових вимог до якості зерна та посилення конкуренції з боку інших причорноморських країн вимагають від вітчизняних підприємств підвищення технологічної дисципліни для збереження цінової переваги. Кукурудза залишається найбільш масовою експортною культурою України в натуральному вимірі. Обсяг її поставок на зовнішні ринки у 2025 році майже відповідає рівню попереднього року. Висока цінова конкурентоспроможність української кукурудзи базується на масштабних обсягах виробництва та високій продуктивності кукурудзяного поясу країни. Водночас ця культура є надзвичайно чутливою до вартості сусіння, що в умовах нестабільності цін на енергоносії суттєво підвищує ризики зростання собівартості.

Найбільш тривожні тенденції спостерігаються в сегменті ячменю та жита. Так, частка українського ячменю у світовому експорті катастрофічно впала з 17% у 2021 році до 8,4% за підсумками останніх років. Така негативна динаміка зумовлена різким зниженням рентабельності вирощування цієї культури через високі логістичні витрати, які фактично нівелювали традиційні цінові переваги вітчизняних виробників на ринках Близького Сходу. А от експорт жита практично зупинився, склавши символічні 0,2 тис. т у 2025 році порівняно з 15 тис. т у попередньому сезоні. На жаль, це свідчить про повну втрату цінової конкурентоспроможності жита на зовнішніх ринках під тиском дешевших альтернатив і локалізації європейського попиту. Згідно з узагальненими висновками експертів Українського клубу аграрного бізнесу [7], причини кризи криються в посиленні регуляторних обмежень на європейському ринку, загальному уповільненні торгівлі та зміні логістичних маршрутів.

Страждають і родинні галузі. Так, експорт борошномельної продукції вже демонструє помірну тенденцію до зниження, що вказує на внутрішні інфраструктурні та сировинні проблеми галузі. Падіння експорту борошна за стабільного виробництва пшениці вказує на низьку завантаженість переробних потужностей та слабку інтеграцію вітчизняних борошномелів у глобальні ланцюги постачання, де домінують великі ТНК із більш агресивною ціновою політикою. Як відомо, розвиток експорту харчових продуктів із доданою вартістю

є стратегічним пріоритетом для забезпечення конкурентоспроможності агросфери. Продукція глибокої переробки має значно вищу цінову щільність на одиницю ваги, що робить її менш вразливою до коливань тарифів на перевезення та дозволяє виробникам абсорбувати логістичні шоки, які для сировинного зернового експорту є фатальними.

У контексті управління ціновою конкурентоспроможністю висока врожайність має стратегічне значення, оскільки забезпечує зниження собівартості продукції в розрахунку на 1 тону зерна. Це дозволяє підприємствам підтримувати конкурентні експортні ціни навіть за несприятливої ринкової кон'юнктури.

На рис. 1 і рис. 2 наведено динаміку регіональної врожайності пшениці та кукурудзи як основних експортоорієнтованих видів агропродукції України, де враховано особливості світових, європейських та українських показників розвитку.

Упродовж 2017–2025 рр. врожайність пшениці в Україні змінювалася нерівномірно, від 3,73 т/га у 2018 р. до максимальних 4,64 т/га у 2023 р. Загалом українські показники залишалися близькими до середньоевропейського рівня та стабільно перевищували середньосвітові. Якщо середня врожайність у Європі протягом досліджуваного періоду становила близько 4,2–4,5 т/га, а у світі близько 3,4–3,7 т/га, то Україна демонструвала результат у межах 3,7–4,6 т/га, що свідчить про достатньо високий виробничий потенціал вітчизняного зернового сектора.

Особливо показовими є результати 2021 та 2023 років, коли врожайність в Україні перевищила навіть середньоевропейський рівень. Це підтверджує ефективність використання сучасних технологій вирощування, високопродуктивних сортів та інтенсивних систем удобрення навіть в умовах воєнного стану. Водночас коливання врожайності відображають значну залежність виробництва від погодно-кліматичних умов, безпекових ризиків і логістичних обмежень.

Цікавим є факт, що врожайність кукурудзи характеризується ще більшою варіативністю, однак рівень продуктивності України протягом більшості років був одним із найвищих серед досліджуваних регіонів. Уже у 2018 році українські виробники досягли рекордних 7,8 т/га, що перевищує середньоевропейський показник (7,5 т/га) та майже на третину – середньосвітовий рівень (5,9 т/га). Подібна ситуація спостерігалася також у 2021 та 2023 роках. Навіть у складному 2022 році врожайність кукурудзи в Україні залишалася істотно вищою за середньосвітову та перевищувала європейський рівень, який суттєво знизився через масштабну посуху в

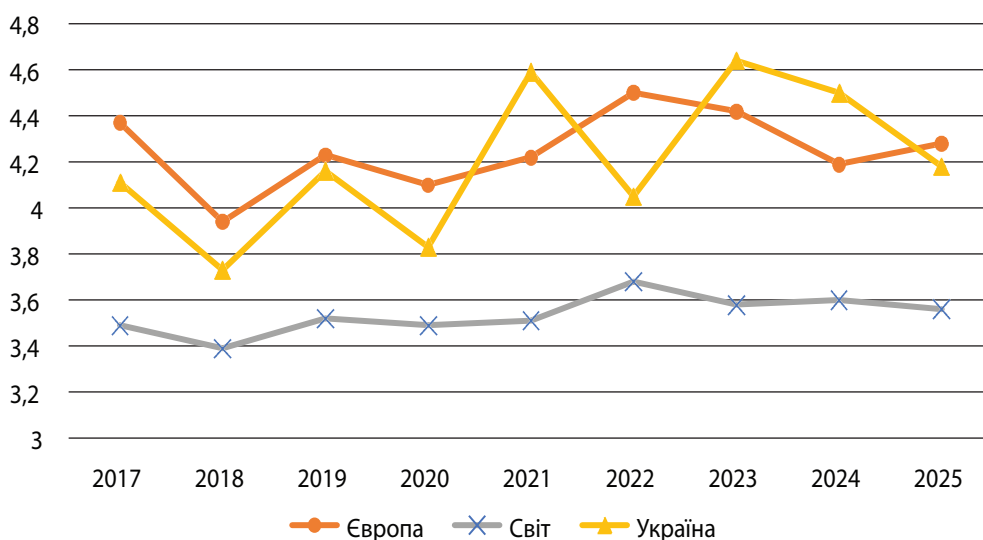

Рис. 1. Динаміка регіональної врожайності пшениці, т/га

Джерело: сформовано на основі даних звіту ОЕСР [12].

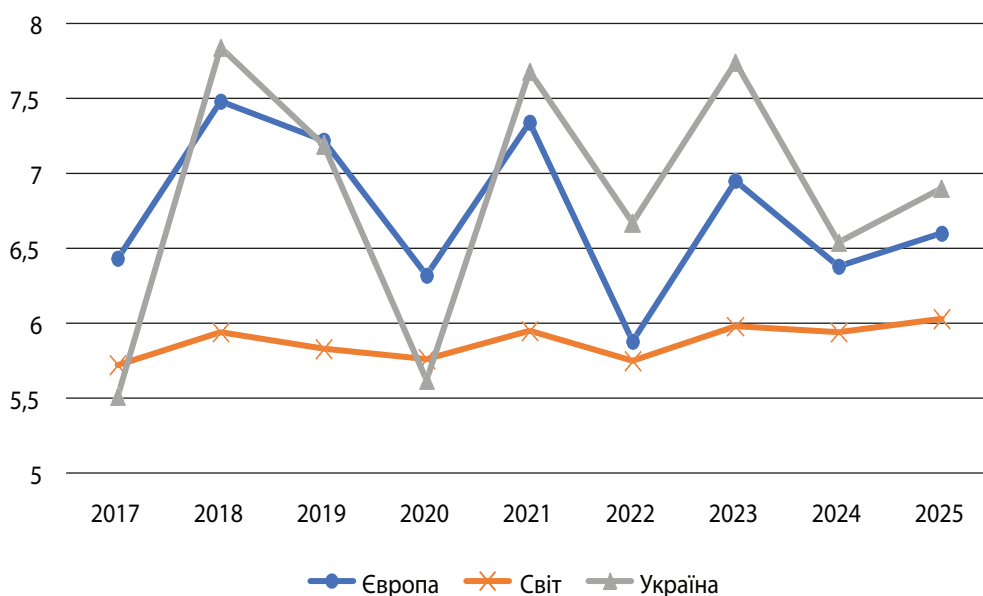

Рис. 2. Динаміка регіональної врожайності кукурудзи, т/га

Джерело: сформовано на основі даних звіту ОЕСР [12].

країнах ЄС. Це свідчить про достатню адаптивність аграрних підприємств України до несприятливих умов. Для цінової конкурентоспроможності кукурудзи висока врожайність є особливо важливою, адже світовий ринок цієї культури характеризується значною конкуренцією та високою чутливістю до собівартості виробництва. За однакових світових цін саме підприємства з вищою врожайністю мають можливість отримувати більший прибуток або формувати конкурентні експортні ціни.

З метою відображення перспектив коригування маркетингової політики агропідприємств слід звернути увагу на зміни світових цін на роз-

глянуті вище зернові (пшеницю та кукурудзу), що показано на рис. 3.

Простежена динаміка світових цін демонструє суттєву зміну зовнішнього економічного середовища для українських експортерів. Так, для пшениці у 2017–2019 рр. ціни залишалися відносно стабільними (266–286 дол./т), після чого у 2020–2021 рр. відбулося стрімке зростання до історичного максимуму – 435,7 дол./т. Як відомо, основними чинниками стали пандемічні порушення ланцюгів постачання, активізація світового попиту та початок повномасштабної війни

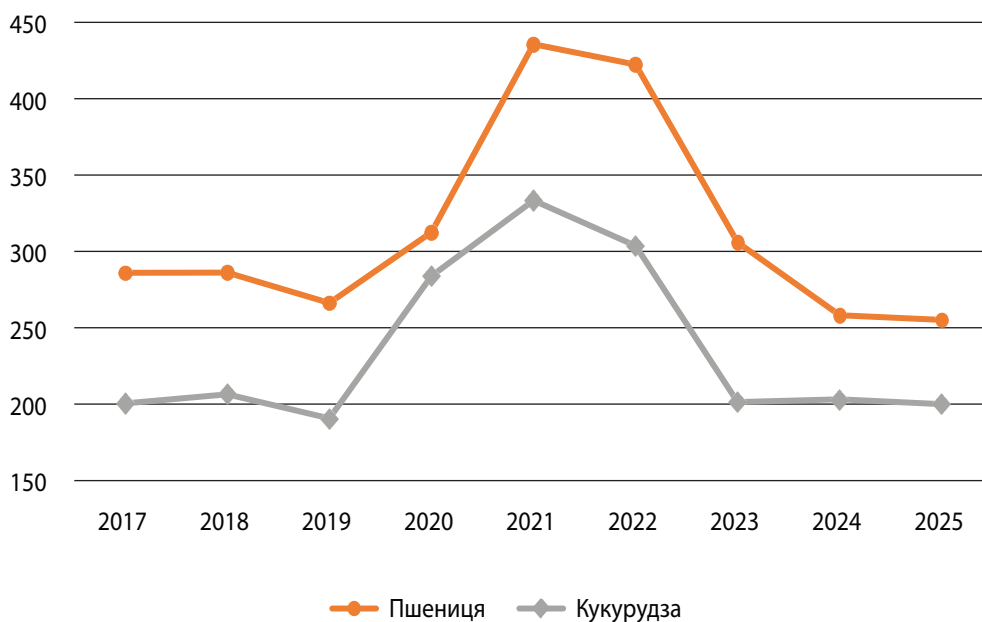

Рис. 3. Динаміка світових цін на зернові, дол. США/т (реальна ціна)

Джерело: сформовано на основі [6].

в Україні. Уже з 2023 року ціни почали швидко знижуватися, і у 2025 році повернулися до рівня близько 255 дол./т, що навіть нижче показників початку досліджуваного періоду. Аналогічна тенденція характерна і для кукурудзи.

Таким чином, після короткострокового періоду надвисокої прибутковості світовий зерновий ринок увійшов у фазу цінової нормалізації. Це означає, що експортерам дедалі складніше компенсувати виробничі витрати виключно за рахунок сприятливої кон'юнктури, а основним джерелом конкурентних переваг стає ефективність виробництва.

Наведені показники в динаміці за 2017–2025 років показують, що цінова конкурентоспроможність експортоорієнтованої продукції аграрних підприємств України формується під одночасним впливом двох ключових чинників: рівня продуктивності виробництва (врожайності) та кон'юнктури світового зернового ринку (світових цін). Саме взаємодія цих факторів визначає можливість українських виробників утримувати конкурентні ціни на зовнішніх ринках, вибудовувати ефективні заходи та забезпечувати при цьому достатній рівень прибутковості.

Отже, проведений аналіз дозволяє виділити кілька основних ризиків управління ціновою конкурентоспроможністю:

- ✦ *ціновий*, пов'язаний із поверненням світових цін до нижчих рівнів після пікових значень 2021–2022 рр., що скорочує експортну маржу виробників;

- ✦ *виробничий*, обумовлений значними коливаннями врожайності внаслідок кліматичних змін, воєнних дій та інших форс-мажорних факторів;
- ✦ *логістичний*, який особливо актуальний для України через зміну експортних маршрутів, високу вартість транспортування та нестабільність роботи портової інфраструктури;
- ✦ *ризик зростання собівартості*, пов'язаний із подорожчанням енергоносіїв, добрив, засобів захисту рослин, кредитних і трудових ресурсів, що зменшує можливості цінової конкуренції та обмежує коло маркетингових заходів.

Попри зазначені ризики, результати аналізу свідчать про наявність вагомих передумов для зміцнення позицій українських аграрних підприємств на світовому ринку. Врожайність як пшениці, так і кукурудзи в Україні в більшості років відповідає або перевищує середньоевропейський рівень і стабільно перевищує середньосвітовий, що формує суттєву виробничу перевагу. За умов збереження високої продуктивності, впровадження інноваційних технологій у землеробстві, цифровізації виробничих процесів, оптимізації витрат, диверсифікації експортних ринків і розвитку переробки українські підприємства зможуть компенсувати негативний вплив зниження світових цін.

Таким чином, у сучасних умовах основою управління ціновою конкурентоспроможністю стає не стільки сприятлива цінова кон'юнктура світо-

го ринку, скільки здатність аграрних підприємств забезпечувати низьку собівартість продукції за рахунок стабільно високої врожайності, ефективного управління ресурсами та підвищення операційної ефективності. Саме ці фактори визначатимуть конкурентні позиції українських експортерів зернових культур у найближчі роки.

ВИСНОВКИ

Дослідження галузевих і товарних особливостей управління ціновою конкурентоспроможністю експортоорієнтованої продукції аграрних підприємств України в сучасних умовах дає змогу зробити кілька фундаментальних висновків. Аграрний сектор залишається ключовою опорою національної економіки, забезпечуючи понад половину доходів від товарного експорту держави, проте його подальший розвиток стримується комплексом інфраструктурних, регуляторних і геополітичних обмежень.

Аналіз товарної структури рослинництва вказує на збереження високих обсягів виробництва кукурудзи та пшениці, які утримують провідні позиції на світовому ринку завдяки низькій собівартості первинного вирощування. Водночас спостерігається суттєва деградація експортного потенціалу ячменю, частка якого у світовому експорті впала з 17% у 2021 році до 8,4% через втрату рентабельності, спричинену транспортними викликами. Це доводить, що сировинний експорт є надзвичайно чутливим до зовнішніх інфраструктурних деструкцій.

Обґрунтовано, що світовий ринок зернових у середньостроковій перспективі характеризуватиметься збереженням високого рівня невизначеності, зумовленого геополітичними ризиками, наслідками війни, кліматичними змінами та трансформацією міжнародної торговельної політики. Попри певну стабілізацію цін після різких коливань попередніх років, подальша динаміка значною мірою залежатиме від обсягів експорту українського зерна, врожайності в основних країнах-виробниках і частоти екстремальних погодних явищ. Додатковий вплив на кон'юнктуру ринку матимуть екологічні вимоги, розвиток виробництва біопалива, зміни імпоротної політики окремих країн та можливе переорієнтування світових торговельних потоків. Водночас зростання імпортозалежності окремих регіонів і ризики поширення хвороб рослин і тварин можуть посилювати нестабільність світової пропозиції та спричиняти цінову волатильність. У цих умовах ефективне функціонування міжнародної торговельної системи залишатиметься одним із ключових чинників забезпечення стабільності світового ринку зернових.

Логістичний чинник на сучасному етапі відіграє роль головного регулятора цінової конкурентоспроможності. Руйнування традиційної портової моделі та перехід на дорожчі сухопутні та річкові маршрути призвели до значного подорожчання доставки, що трансформувалося у зниження цін франко-ферма всередині країни та зростання частки збиткових підприємств. Показники продажів зернових підтверджують необхідність глибокої інфраструктурної модернізації та диверсифікації шляхів збуту.

Геополітичні виклики на європейському напрямку, зокрема запровадження тимчасового ембарго суміжними країнами та відновлення тарифних квот ЄС, зумовили скорочення частки європейського ринку в структурі українського агроекспорту нижче 50% у 2025 році. Це супроводжувалося зростанням імпорту сільськогосподарських товарів в Україну до рекордних 8,75 мільярда доларів США, що загострює конкуренцію на внутрішньому ринку.

Єдиним життєздатним стратегічним рішенням для зміцнення цінової конкурентоспроможності українського агробізнесу є *перехід від суто сировинної орієнтації до розвитку партнерств на принципах маркетингу з переробними галузями та тваринництвом на засадах сталого розвитку*. Збільшення частки продукції з високою доданою вартістю дозволить вітчизняним підприємствам ефективно абсорбувати високі логістичні витрати, долати тарифні бар'єри імпортерів та забезпечувати стабільні і диверсифіковані валютні надходження в довгостроковій перспективі. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Городинська В. Агроекспорт у новій реальності: хто «вирвався» у лідери, попри блокаду та атаки. *Агро24*. 07.02.2025. URL: https://24tv.ua/agro24/eksport-ukrayinskoyi-agroproduksiyi-pid-chas-viyini-shho-ukrayina_n3001556
2. Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку : монографія / О. І. Протосвіцька, О. М. Федорчук, В. М. Свиридовський, В. В. Дудченко. Херсон : ОЛДІ-Плюс, 2021. 196 с. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/fbc7eb0b-04be-4492-b892-87359f39b894/content>
3. За підсумками 2025/26 МР Україна експортувала майже 37,5 млн тонн зерна. *АПК Інформ*. 2026. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1555279>
4. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Економіка». 2015. Вип. 2. Ч. 2. С. 30–34.

- URL: [https://economics-msu.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Scientific%20Bulletin%20of%20MSU.%20Series%20Economics_2015_Issue_2\(4\)_part_2.pdf#page=29](https://economics-msu.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Scientific%20Bulletin%20of%20MSU.%20Series%20Economics_2015_Issue_2(4)_part_2.pdf#page=29)
5. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Vol.%2023,%20No.%206,%202016_apk-37-49.pdf
 6. OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034. *OECD*. 15 July 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en/full-report/cereals_251d1ece.html
 7. Тарасовський Ю. Україна скоротила експорт агропродукції у 2025 році на \$2 млрд, частка ЄС впала нижче 50% – УКАБ. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/ukraine-skorotila-eksport-agroproduktii-u-2025-rotsi-na-2-mlrd-chastka-es-vpala-nizhche-50-ukab-06012026-35319>
 8. Ткачук В. В., Лисак В. Ю. Державне регулювання агропромисловим сектором економіки на регіональному рівні. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-161>
 9. Токар К. С. Оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств Вінницького регіону в умовах сталого розвитку. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-14>
 10. Храпач В. О., Пілецька С. Т. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства в післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-23>
 11. Huang B., Revenko O. Innovative business models in the agricultural sector: international experience and adaptation opportunities in Ukraine. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. No. 3. P. 168–172. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-22>
 12. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2025. Agriculture and rural development. *European Commission*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/07/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_3eb15914/601276cd-en.pdf
 13. Zabedyuk M. Diversification strategy as a way to increase efficiency of an enterprise. *Економічний форум*. 2020. № 2. С. 87–92. URL: [https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_2%20\(1\)-87-92.pdf](https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_2%20(1)-87-92.pdf)
 14. Grow in Ukraine Catalogue. Ukrainian Agribusiness Club. *UCAB*. 2024. URL: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/documenten/2024/09/12/grow-in-ukraine---agricultural-export-portfolio>
 15. Outlook for Ukrainian Agricultural Market with Results for 2024. *UCAB*. URL: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2025/01/31/ukrainian-agricultural-market-outlook>

REFERENCES

- APK Inform. (2026). Za pidsumkamy 2025/26 MR Ukraina eksportovala maizhe 37,5 mln tonn zerna [Based on the results of the 2025/26 marketing year, Ukraine exported almost 37.5 million tons of grain]. *APK Inform*. <https://www.apk-inform.com/uk/news/1555279>
- European Commission. (2025). Short-term outlook for EU agricultural markets in 2025. *European Commission*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/07/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_3eb15914/601276cd-en.pdf
- Horodynska V. (2025, February 7). Ahroeksport u novii realnosti: khto «vyrvasia» u lidery, popry blokadu ta ataky [Agro-export in the new reality: who «broke through» to the leaders, despite the blockade and attacks]. *Ahro24*. https://24tv.ua/agro24/eksport-ukrayinskoyi-agroproduktii-pid-chas-viyni-shho-ukrayina_n3001556
- Huang B. & Revenko O. (2024). Innovative business models in the agricultural sector: international experience and adaptation opportunities in Ukraine. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 3, 168–172. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-22>
- Khrapach V. O. & Piletska S. T. (2023). Dyversyfikatsiia yak metod pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti pidpriemstva v pislavoiennii period [Diversification as a method of increasing the economic efficiency of an enterprise in the post-war period]. *Економіка та суспільство*, 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-23>
- Lupenko Yu. O. (2015). Rozvytok aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: prohnozy ta perspektyvy [Development of the agricultural sector of Ukraine's economy: forecasts and prospects]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekononika»*, 2, 30–34. [https://economics-msu.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Scientific%20Bulletin%20of%20MSU.%20Series%20Economics_2015_Issue_2\(4\)_part_2.pdf#page=29](https://economics-msu.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Scientific%20Bulletin%20of%20MSU.%20Series%20Economics_2015_Issue_2(4)_part_2.pdf#page=29)
- Meseli-Veseliak V. Ya. & Fedorov M. M. (2016). Stratehichni napriamy rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic directions for the development of the agricultural sector of Ukraine's economy]. *Економіка АПК*, 6, 37–49. https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Vol.%2023,%20No.%206,%202016_apk-37-49.pdf
- OECD. (2025, July 15). OECDFAO Agricultural Outlook 2025–2034. *OECD*. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en/full-report/cereals_251d1ece.html
- Protosvitska O. I., Fedorchuk O. M., Svyrydovskiy V. M. & Dudchenko V. V. (2021). *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarykh pidpriemstv v umovakh staloho rozvytku*: monohrafiia [Ensuring the competitiveness of agricultural enterprises in the conditions of sustainable development: monograph]. Kherson: OLDI-Plus. <https://ekhsuir.kspu.edu/serv>

er/api/core/bitstreams/fbc7eb0b-04be-4492-b892-87359f39b894/content

Tarasovsky Yu. Ukraina skorotyla eksport ahroproduksii u 2025 rotsi na \$2 mlrd, chastka YeS vpala nyzhche 50% – UKAB [Ukraine reduced agricultural exports in 2025 by \$2 billion, the EU share fell below 50% – UCAB]. *Forbes Ukraine*. <https://forbes.ua/news/ukraina-skorotila-eksport-agroproduksii-u-2025-rotsi-na-2-mlrd-chastka-es-vpala-nizhche-50-ukab-06012026-35319>

Tkachuk V. V. & Lysak V. Yu. (2025). Derzhavne rehulivannia ahropromyslovym sektorom ekonomiky na rehionalnomu rivni [State regulation of the agro-industrial sector of the economy at the regional level]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 80.

<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-161>

Tokar K. S. (2024). Otsinka konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpriemstv Vinnytskoho rehionu v umovakh staloho rozvytku [Assessment of the competitiveness of agricultural enterprises of the Vinnytsia region in the conditions of sustainable development]. *Ekonomichnyi prostir*, 189, 75–80.

<https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-14>

UCAB. (2025). Outlook for Ukrainian Agricultural Market with Results for 2024. UCAB. <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2025/01/31/ukrainian-agricultural-market-outlook>

Ukrainian Agribusiness Club. (2024). Grow in Ukraine Catalogue. *Ukrainian Agribusiness Club*. <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/documenten/2024/09/12/grow-in-ukraine---agricultural-export-portfolio>

Zabedyuk M. (2020). Diversification strategy as a way to increase efficiency of an enterprise. *Ekonomichnyi forum*, 2, 87–92. [https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_2%20\(1\)-87-92.pdf](https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_2%20(1)-87-92.pdf)

Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Інструменти ШІ у підготовці цієї роботи не використовувались.

Стаття надійшла до редакції / Received: 01.06.2026

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 14.06.2026

Оприлюднено / Published: 30.07.2026

УДК 338.439:631.11

JEL: D41; L66; O13; Q13

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-6-365-375>

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

©2026 ГАРБАЖІЙ К. С.

УДК 338.439:631.11

JEL: D41; L66; O13; Q13

Гарбажій К. С. Передумови формування конкурентоспроможності продукції агропродовольчої сфери

Статтю присвячено вивченню теоретичного базису формування конкурентоспроможності продукції агропродовольчої сфери в умовах сучасних трансформацій національної економіки, глобалізації продовольчих ринків та посилення міжнародної конкуренції. Актуальність тематики дослідження зумовлена необхідністю забезпечення стійких конкурентних переваг вітчизняної агропродовольчої продукції в умовах євроінтеграційних процесів, цифровізації аграрного виробництва, підвищення вимог до якості та безпечності продукції, а також зростання ролі аграрного сектора в забезпеченні продовольчої безпеки держави та розвитку експортного потенціалу України. Дослідження має на меті поглибити теоретичні засади щодо формування конкурентоспроможності продукції агропродовольчої сфери в сучасних умовах розвитку національної економіки. Для досягнення поставленої мети в статті вивчено специфічні особливості функціонування аграрного виробництва, що визначають умови формування конкурентних переваг агропродовольчої продукції. Проаналізовано характерні риси аграрного сектора, зокрема комплексність використання ресурсного потенціалу, сезонність виробництва, залежність результатів господарювання від природно-кліматичних чинників, особливості техніко-технологічного забезпечення, соціальну значущість сільського господарства та його роль у розвитку сільських територій. Досліджено наявні підходи до трактування сутності агропродовольчої сфери як багаторівневої соціально-економічної системи. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність агропродовольчої продукції формується в межах усього ланцюга створення доданої вартості та визначається ефективністю взаємодії виробничих, технологічних, інноваційних, логістичних, організаційних та інституційних складових. Виявлено, що в сучасних умовах конкурентоспроможність агропродовольчої продукції дедалі більше залежить не лише від виробничих характеристик підприємств, а й від рівня інтеграції всіх учасників агропродовольчого ланцюга, здатності швидко адаптуватися до змін ринкового середовища, впроваджувати інноваційні технології та забезпечувати відповідність продукції вимогам внутрішніх і зовнішніх ринків. Систематизовано ключові чинники, що впливають на формування конкурентних переваг продукції агропродовольчої сфери, серед яких виокремлено рівень ресурсного забезпечення, технологічний розвиток виробництва, інноваційну активність, цифровізацію бізнес-процесів, розвиток коопераційних зв'язків, ефективність логістичної інфраструктури, якість і безпечність продукції, екологічну орієнтацію виробництва та відповідність міжнародним стандартам.

Ключові слова: агропродовольчий сектор; конкурентоспроможність; конкурентоспроможність аграрної продукції; аграрний сектор; конкурентні переваги; інноваційний розвиток; цифровізація.

Рис.: 2. **Бібл.:** 17.